

ІНФЛЯЦІЯ ТА ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Кифяк В.І., Сироїжко К.В., Дмитрієва О.М.

Чернівецький національний університет Юрія Федьковича

У статті розглянуто еволюцію та динаміку інфляційних процесів в Україні в умовах нестабільної економіки, їх соціально-економічні наслідки та причини. Проаналізовано динаміку індексу інфляції ЄС. Зроблено порівняння індексів інфляції України з ЄС. Висвітлено основні методи подолання інфляції у деяких країнах. Визначено шляхи збалансування інфляційних процесів із застосуванням інструментів імплементації зарубіжного досвіду регулювання зростання цін.

Ключові слова: інфляція, інфляційні процеси, індекс інфляції, монетарна політика, валютний курс, індекс споживчих цін.

Постановка проблеми. Інфляція є причиною та наслідком циклічності економіки, основним фактором впливу на добробут країни, визначальним чинником ВВП, параметром купівельної спроможності валюти та результуючим показником ефективності монетарної політики держави. **Актуальність проблеми** для України зумовлена відсутністю налаштованого механізму регулювання інфляційних процесів. Тож, дослідження еволюції інфляційних процесів в Україні дозволить зрозуміти причини її сьогодні та інструменти її регулювання в майбутньому.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Питання щодо сутності, змісту, причин виникнення інфляції, напрямів боротьби з нею серед вчених економістів не мають єдиного підходу. Серед вітчизняних та російських науковців дослідженню інфляційного процесу були присвячені численні наукові дослідження. Так, Ю.М. Ганусик досліджував етапи еволюції інфляційних процесів в Україні, а також форми виявлення інфляції, які відрізняються у різних країнах світу. Також він описав закономірності інфляційного процесу в Україні та зв'язок інфляції з циклами економічного розвитку.

Тівєриадська Л.В. та Якименко А.М. у своїй праці дослідили причини інфляції, серед яких виділили як внутрішні, так і зовнішні чинники. Були описані наслідки інфляційних процесів та заходи антиінфляційного регулювання.

Напрями подолання негативних наслідків інфляції досліджували О.І. Барановський, О.І. Уткіна, Я.А. Жаліло та інші. О.І. Барановський у своїй монографії «Фінансова безпека в Україні» також торкнувся питання інфляції. Розділ «Грошовий обіг та інфляційні процеси: безпечний вимір» дає чітке уявлення про безпеку грошового обігу, інфляційних процесів, стан грошової маси в Україні, проблеми, що супроводжують грошовий обіг, та вплив інфляції на соціально-економічний розвиток держави, а також шляхи забезпечення різновидів фінансової безпеки [1]. О.І. Уткина проаналізувала необхідність таргетування інфляції в Україні, тобто необхідність уведення офіційного значення інфляції Національним банком України, описала передумови та наслідки введення цього монетарного режиму. Я.О. Жаліло стверджував, що для подолання інфляції потрібно застосовувати активну монетарну політику. Як і О.І. Уткина він також дискутує про таргет та про його вплив на інфляційні процеси.

Різноманіття підходів пов'язано з тим, що інфляція у різні часові періоди була спричинена різними факторами внутрішнього та зовнішнього впливу, а відповідно і інструменти збалансування інфляційних процесів та подолання їх негативних наслідків у кожному випадку різні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне досягненням сучасної економічної теорії та дослідження

процесів інфляції вітчизняними науковими економістами ряд проблем потребують подальших досліджень, зокрема, дослідження шляхів побудови ефективного гнучкого механізму регулювання інфляційних процесів з урахуванням зарубіжного досвіду.

Мета статті полягає в дослідженні еволюції та аналізі причинно-наслідкових зв'язків динаміки інфляційних процесів в Україні та імплементації зарубіжного досвіду застосування інструментів антиінфляційної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інфляція як специфічна властивість паперових грошей, їх знецінення, виявляється через зростання цін. Інфляція вимірюється динамікою цін. Вона є обернено пропорційною величиною до цінової динаміки. У світі немає країни, яка б в останні десятиліття тією чи іншою мірою не зазнала втрат від інфляції. Наслідки інфляції складні й різноманітні. Високий її рівень перетворюється на серйозну перешкоду для виробництва, спричинює економічну та соціальну напруженість у суспільстві [2, с. 819].

Головною формою прояву інфляції стало знецінення грошових знаків відносно вартості звичайних товарів, серед яких опинилося і зо-

лото, тобто падіння купівельної спроможності грошової одиниці. Якщо цей процес набуває затяжного характеру, то поглиблюється розрив між рівнем цін на внутрішньому ринку країни та на ринках інших країн і світовому ринку в цілому. Виникає знецінення національних грошей щодо іноземної валюти. Це призводить до зниження валютного курсу національних грошей, що послаблює позиції національної економіки на світовому ринку та конкурентоспроможність вітчизняної продукції.

В економіці України інфляція з'являлася ще в період існування СРСР в 50–60-і роках ХХ ст. і була пов'язана з різким падінням ефективності суспільного виробництва. Однак вона носила прихований характер і проявлялася в товарному дефіциті та великій різниці в цінах: низьких на кінцеву продукцію і високих на всі види сировини. Значний вибух інфляції відбувся в січні 1992 року, коли були «відпущені» всі ціни. З цього моменту інфляційний процес став швидко розвиватись.

Щоб чітко розуміти процеси, які відбуваються на даний момент, розглянемо зміну та розвиток інфляційних процесів в Україні за усі роки незалежності (табл. 1). Для визначення темпу інфляції застосовується індекс споживчих цін,

Таблиця 1

Індекси споживчих цін у 1992–2017 роках в Україні, %

Рік	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Індекс інфляції	2100	10256	501	281,7	139,7	110,1	120,0	119,2	125,8
Рік	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Індекс інфляції	106,1	99,4	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3
Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (серпень)	-
Індекс інфляції	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9	143,3	112,4	99,9	-

Таблиця 2

Еволюція інфляційних процесів в Україні

Роки	Характеристика інфляційних процесів
1993	Рівень інфляції був самим високим за всю історію існування України, він склав 10256%. Після цього став зменшуватися, завдяки введенню суворої монетарної політики та економічних реформ.
2000	Рівень інфляції удвічі перевищував позначку 20% і становив 125,8%
2008–2009	Інфляційні процеси супроводжувалися стабільним курсом гривні, але наприкінці 2018 року відбувся обвал курсу гривні, який привів до кризи у фінансово-банківській сфері. З другого півріччя 2008 року цінова кон'юнктура мала навіть дезінфляційний характер. Відбулося падіння реального ВВП, що супроводжувалося істотним зниженням темпів інфляції, а девальвація гривні з 5,05 до 7,99 грн/дол. не мала принципового впливу на цінову динаміку.
2010–2011	Відбулося відновлення виробництва, яка сприяло відносній стабілізації темпів інфляції у межах 10%.
2012–2013	Економіка знов увійшла у фазу рецесії, а інфляція знизилась до історичного мінімуму [10].
2014–2015	Інфляція почала стрімко зростати. Відбувалося згорання виробництва і значне падіння ВВП. У 2014 році в Україні було зафіксовано один з найвищих рівнів інфляції – 124,9%. Найгостріша політична криза прямо позначилася на стані національної економіки. Наприкінці 2014 року інфляція увійшла у фазу галопуючої, а економіка від рецесії перейшла до стану глибокої депресії. У першому кварталі 2015 року разом зі зростанням інфляції відбулось падіння ВВП на 16 %. Інфляційні процеси, що стрімко почалися в 2014 році, тільки посилювалися, підсумковий індекс інфляції в країні був найвищий за всю новітню історію – 143,3%. Тільки за показником природного газу індекс склав 373%, по ЖКГ – 203%, по електроенергії – 166,9%. Подорожчання торкнулося всіх економічних сфер, що в свою чергу відбилося на рівні життя населення.
2016	Індекс інфляції зафіксований на рівні 112,4%, що в порівнянні з вже досить високим стрибком 2015 року було також досить відчутним, як для економіки, так і для населення. Особливо постраждала бюджетна сфера, пенсіонери, соціально вразливі верстви населення. На тлі подорожчання енергоносіїв підвищилися ціни на деякі товари та послуги. З іншого боку, скорочення торгових зв'язків з російськими компаніями привело до того, що пропозиція продовольства на українському ринку зросла. Цьому також сприяв хороший урожай зернових, що також позначилося на уповільненні зростання цін на продовольчу групу товарів.
2017	Економіка країни встояла і на сьогоднішній день демонструє позитивну динаміку зростання незважаючи на значні перешкоди. Індекс інфляції став знову знижуватися, станом на 1 вересня 2017 року склав 0,99 [11].

який розраховується щомісячно та кожного року з метою відображення зміни інфляції в сторону збільшення або зменшення [12].

З таблиці 1 видно, що динаміка інфляції значна і незбалансована. Україна успадкувала нежиттєздатну дефіцитну економіку, а разом з нею величезний ризик виникнення інфляційних процесів. У таблиці 2 подано особливості інфляційних процесів в період незалежності України.

Згідно прогнозів НБУ інфляційні процеси в Україні починають скорочуватись слабкими темпами. Так прогноз інфляції на 2017 рік складає 9,1% та у 2018 році – 6% відповідно. Достатньо великий показник інфляції у 2017 році пов'язаний з подвійним збільшенням мінімальної заробітної плати.

Проте, у 2018 році інфляція повернеться до центральних значень цільового діапазону. У середньострокових перспективах буде очікуватись стабілізація базової інфляції на рівні 5% на основі проведення ефективної фіскальної та монетарної політики. Адміністративно-регульована інфляція

виступатиме основним чинником зниження темпів інфляції у 2017–2018 роках, оскільки окремі тарифи вже були збільшені до обґрунтованого рівня.

Аналізуючи інфляційні процеси в Україні, дослідники виділяють такі причини:

1. Науково-технічний прогрес не стоїть на місці, тому з роками технічне обладнання дорожчає і виникає потреба оновлювання виробництва. Відповідно, для цього потрібні додаткові кошти, це прокує подорожчання грошових ресурсів, а також підвищує інфляцію.

2. Розширення банками кредитної діяльності. Якщо масштаби кредитування розширюються у сфері реальних потреб економіки, то це викликає посилення емісії кредитних грошей, а також призводить до зростання платоспроможного попиту.

3. Занадто великі інвестиції в одні сектори економіки, а в інші – недолік інвестицій, призводить до зайвого виробництва одних товарів і до нестачі інших. Через це з'являються диспро-

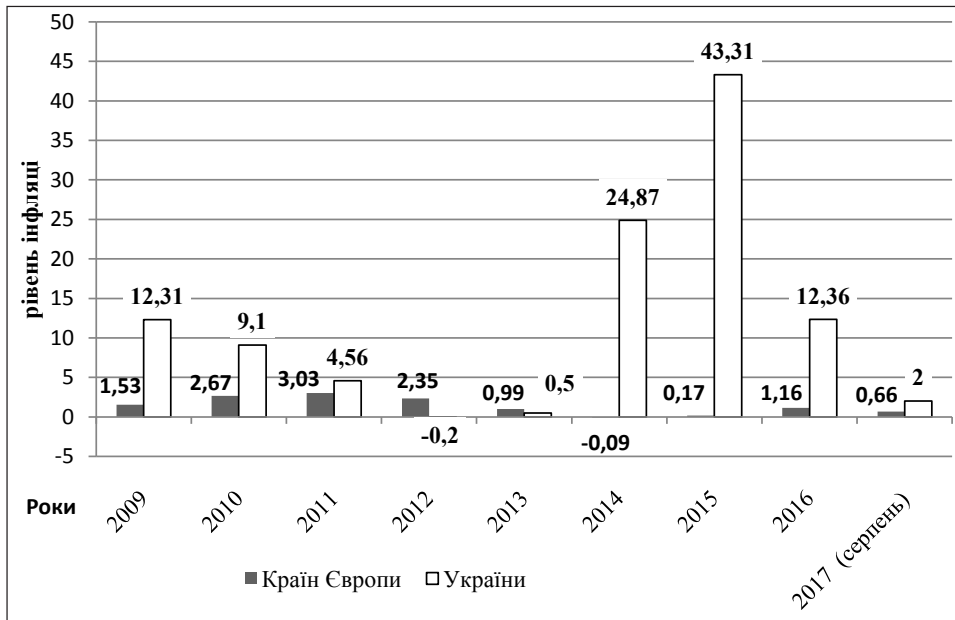

Рис. 1. Рівень інфляції України 2009–2017 рр., %

Таблиця 3

Зарубіжний досвід методів антиінфляційного регулювання

Методи	Заходи антиінфляційного регулювання
«Рейганоміка»	Основні практичні заходи антиінфляційної політики звелись до зменшення дефіциту державного бюджету США за рахунок скорочення перш за все непродуктивних витрат. Так, Р. Рейган скоротив чисельність державного апарату на 100 тис. чоловік. Одночасно було вжито низку заходів з посилення мотивації до праці та проведено податкову реформу, яка дала змогу корпораціям направити значні кошти на збільшення виробництва продукції та переоснащення виробництва. Усе це дало свої позитивні результати, і вже в кінці 1980-х років інфляція в США знизилась до прийняттого рівня в 4–5% річних [5, с. 14].
«Нова Бразилія»	Запроваджена на початку 90-х років минулого століття президентом Ф. Коллором. Вказані заходи уряду Бразилії призвели до заморожування банківських вкладів. Більша частина грошової маси (до 80%) була вилучена з обігу на цілих 18 місяців. Усе це дало позитивні наслідки. Інфляцію в Бразилії було приборкано, а в економіці почалось певне поживлення [4, с. 6].
Інфляційне таргетування	Режим, за якого держава, як правило, в особі центрального банку встановлює кількісний орієнтир (таргет) інфляції [7, с. 19].
Дефляційна політика	Передбачає проведення заходів у грошово-кредитній політиці щодо розвитку конкуренції, захисту внутрішнього ринку, залучення іноземних інвестицій, збільшення доходів та скорочення видатків державного бюджету.
Політика доходів	Передбачає фіксацію цін та замороження заробітної плати, а також її обмеження за допомогою податків.

порції в економічній системі, а також і в галузі грошового обігу.

4. Відсутність балансу між доходами та витратами. У цьому випадку з'являється дефіцит бюджету, який призводить до зростання грошової маси, через виготовлення нових грошових знаків [9].

На рис. 1 можна побачити динаміку рівня інфляції України порівняно з країнами ЄС з 2009 по 2017 роки. Інфляція в ЄС розраховується на основі гармонізованого індексу споживчих цін на товари та послуги. Цей індекс розраховується однаковою методою у всіх країнах ЄС, використовуючи єдиний набір визначень, а також список товарів і послуг. Розглянемо рівень інфляції на прикладі ЄС, який об'єднує 28 країн (рис. 1) [13].

Тож, у 2014 році у ЄС зафіксовано дефляцію (0,09%), яка є протилежною інфляції. За даними 2016 році ЄС займає 5 місце за рівнем інфляції в світі. Як ми бачимо на рис. 2. З 2015 року рівень інфляції в країнах ЄС почав зростати.

У результаті проведеного аналізу індексу інфляції можна зробити висновки, що для економіки сучасної України проблема інфляції є гострою і актуальною, зростання цін на споживчі товари призводить до поглиблення негативних соціально-економічних наслідків.

До негативних наслідків інфляційних процесів можна віднести зниження реальних прибутків населення, знецінення заощаджень. Для вітчизняної інфляції основними формами ви явлення є підвищення цін на товари і послуги, зниження курсу гривні, зниження купівельної спроможності населення, зростання заборгованостей по кредитам, збільшення дефіциту державного бюджету та інші форми [7, с. 20].

Тож, вважаємо, що в умовах євроінтеграційного курсу економічної політики України досвід європейських країн та інших високорозвинених країн, щодо встановлення контролю над інфляцією, може бути корисним для України, слід здійснити імплементацію досвіду регулювання інфляційних процесів в економічну політику України. У таблиці 3 подано заходи, до яких вдавалися високорозвинені країни світу.

В Україні досить важко запровадити всі інструменти з методів, які подані вище, тому що це досить затратний процес як в плані грошей, так і в плані часу.

Отже, вважаємо основними напрямками вдосконалення антиінфляційної політики в Україні повинні бути:

1. Розробка комплексних державних програм розвитку галузей економіки, які сприяють створенню конкурентного, наукомісткого та високотехнологічного виробництва, особливо в агропромисловому комплексі та IT-індустрії.

2. Удосконалення монетарної політики Національного банку України, яка повинна полягати у кредитуванні ефективного виробництва в пріоритетних секторах економіки, застосування інструменту продуктивної емісії (тобто випуску грошей, які мають спрямування на розвиток реального виробництва), яка через кредитний

канал сприяє зростанню виробництва, імпортозаміщення, насиченню внутрішніх ринків вітчизняними товарами, зростанню зайнятості та заробітної платні. Як результат, збільшення зайнятості та заробітної платні буде стимулювати попит і виробництво на внутрішніх ринках, що збалансує розвиток внутрішнього ринку та стримує інфляцію [3, с. 14].

3. Проведення більш жорсткої антимонопольної політики держави. Як показав аналіз за минулі роки, монополізація виробництва в Україні залишилася достатньо високою, тому необхідно застосовувати нові методи для боротьби з монополіями. Антимонопольний комітет повинен передбачати чіткий механізм поділу підприємств, сформулювати принципи появи нових учасників на ринках, регіональний або галузевий розподіл. Подібні реформи було здійснено на паливно-енергетичному ринку ЄС, які мають на меті посилення конкуренцію відносно постачання та розподілу енергоресурсів. Наприклад, пакет законів «Третій енергопакет», який містить правила та нормативи, що сприяють послабленню контролю постачальників за роздільними мережами та трубопроводами, які мають знаходитись у власності незалежних один від одного підприємств або операторів. Тобто, такі заходи зі сторони держави посилять конкуренцію між підприємствами у стратегічних галузях. Слід відзначити, що реалізувати такі ініціативи необхідно після створення якісних правових нормативів і механізмів [7, с. 21].

4. Стабілізація валютного ринку через реформи валютного, банківського та монетарного регулювання, які направлені на збалансованість розвитку валютного ринку, підтримку розвитку експорто-орієнтованих виробництв з високою доданою вартістю та створення позитивних стимулів для заведення в країну валютної виручки експортерів.

5. Стабілізувати споживчий ринок за допомогою створення системи стимулювання розвитку малого бізнесу у сфері товарів і послуг. Доцільно ввести державні кредити, які спрямовуються на оренду виробничих будівель і приміщень, а також надання лізингового кредиту на оренду техніки та устаткування (з можливістю послідовного викупу), а також здійснити страхування малих підприємств на перші 5 років їх діяльності, коли ризики банкрутства є достатньо високими [6, с. 177].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Дослідження еволюції інфляційних процесів в Україні та ЄС, дає можливість зробити висновки, що інфляційні процеси були спричинені низкою факторів та мають різні форми прояву. Критична ситуація в країні вимагає запровадження ефективних заходів щодо подолання інфляції із урахуванням зарубіжного досвіду, серед яких: ліквідація тіньової діяльності в країні; контроль за грошовим обігом; подолання бідності; стабілізація рівня цін. Тож перспективами подальших досліджень повинні стати інструменти прогнозування інфляційних процесів з розробкою засобів збалансування її наслідків.

Список літератури:

1. Власюк О.С. Вагомий внесок у вітчизняне безпекознавство / О.С. Власюк // Фінанси України. – 2015. – № 4. – С. 122.
2. Ганусик Ю.Б. Закономірності розвитку інфляції в Україні в умовах циклічності / Ю.Б. Ганусик // Глобальні та національні проблеми економіки. – Вип. № 5. – 2015. – С. 818–825.
3. Олійник С.М. Інфляція по-новому / С.М. Олійник // Експрес. – 2015. – № 7. – С. 13–15.
4. Петрик О.А. Обмінний курс, інфляція та конкурентоспроможність економіки / О.А. Петрик, В.С. Стельмах // Вісник НБУ. – 2001. – № 9. – С. 3–7.
5. Скрипник А. Інфляція, фактори впливу та інструменти регулювання / А. Скрипник // Вісник НБУ. – 2003. – № 9 – С. 13–15.
6. Тівєриадська Л.В. Інфляційні процеси та їх соціально-економічні наслідки в Україні / Л.В. Тівєриадська, А.М. Якименко // Економічний простір. – 2016. – № 93. – С. 175–188.
7. Уткина О. Необхідність таргетування інфляції в Україні / О. Уткина // Економіст. – 2014. – № 12. – С. 19–22.
8. В Україні рекордна за 20 лет інфляція [Електронний ресурс]. // Режим доступу: <http://nv.ua/publications/41-72843.html>
9. Інфляція в Україні: минуле, сьогодення та майбутнє [Електронний ресурс]. // Режим доступу: <http://voxukraine.org/2016/03/31/inflation-in-ukraine-past-present-and-future-ukr/#imageclose-7561>
10. Глобальний аналіз базових макроекономічних показників України 2013–2016 рр. [Електронний ресурс]. // Режим доступу: <http://publicaudit.com.ua/reports-on-audit/analiz-bazovykh-makroekonomichnykh-pokaznykiv-ukrayiny-2013-2016-rr>
11. Індекс інфляції в Україні в 2017 році [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://graphiart.com.ua/index-infljaksii%D1%97-v-ukra%D1%97ni-v-2017-roci>
12. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
13. Уровень інфляції в Європейському Союзі в 2016 році [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.statbureau.org/ru/european-union/inflation>

Кифяк В.И., Сыроижко К.В., Дмитриева О.М.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

ИНФЛЯЦИЯ И ИНФЛЯЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В УКРАИНЕ**Аннотация**

В статье рассмотрено эволюцию и динамику инфляционных процессов в Украине в условиях нестабильной экономики, их социально-экономические последствия и причины. Проанализирована динамика индекса инфляции ЕС. Сделано сравнение индексов инфляции Украины с ЕС. Перечислены основные методы преодоления инфляции в некоторых странах. Определены пути сбалансирования инфляционных процессов с применением инструментов имплементации зарубежного опыта регулирования роста цен.

Ключевые слова: инфляция, инфляционные процессы, индекс инфляции, монетарная политика, валютный курс, индекс потребительских цен.

Kyfyak V.I., Syroizhko K.V., Dmytriieva O.M.

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

INFLATION AND INFLATION PROCESSES IN UKRAINE**Summary**

The evolution and development of inflation processes in Ukrainian condition of unstable economy are dealt in the article. The socio-economic consequences and the causes of inflation are investigated. The dynamics of the EU inflation index is analyzed. A comparison of Ukraine's inflation rates with the EU has been made. The main methods of overcoming inflation in some countries are highlighted. The ways of balancing inflation processes with the use of tools of implementation of foreign experience in regulating price increases are determined.

Keywords: inflation, inflation processes, inflation rate, monetary policy, exchange rate, consumer price index.